

Literárno-komparatistická publikácia vo vzťahu k politologickému areálu

(Ivan Šuša – Patrizia Prando: Občiansko-politická literatúra v súvislostiach. Univerzita Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici, 2010, 108 s., ISBN 978-80-8083-961-1)

Hedviga Kubišová, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Do pozornosti poslucháčom filologických i politologických odborov, odporúčame monografiu mladej autorskej dvojice vedcov z Banskej Bystrice – literárneho komparatistu z Fakulty humanitných vied UMB PhDr. Ivana Šušu, PhD. a talianskej politologičky, absolventky Fakulty politológie Janovskej univerzity, v súčasnosti pôsobiacej na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB Dr. Patrizie Prando, PhD. *Občiansko-politická literatúra v súvislostiach. Počiatky talianskej a slovenskej občiansko-politickej literatúry*. Už z názvu je zrejmé, že ide o výrazne interdisciplinárnu a interlingválnu prácu. Autori publikácie orientovali svoj výskum na diela s občiansko-politickou tematikou napísané v 16. stor., aby dokázali fakt, že už vtedy sa formovali zásadné myšlienky o politike i o uplatňovaní moci v štáte, ktoré sú v mnohom aktuálne aj dnes, v 21. stor. Predmetom skúmania autorskej dvojice sú najvýznamnejšie práce dvoch významných humanistických vedcov. Porovnávajú reformné politické názory talianskeho teoretika Niccola Machiavelliho (* 1469 Florencia – † 1527 tamže) s názormi protagonistu slovenskej humanistickej literatúry Martina Rakovského (* 1535 Rakovo – Kutná Hora † 1579) a tými jeho dielami, ktoré napísal počas pôsobenia na Slovensku. Výber interpretovaných autorov a diel nebol náhodný – bol podmienený spoločným vedeckým záujmom autorskej dvojice o politicko-občiansku literatúru.

Niccolò Machiavelli získal dobré humanitné vzdelanie (i keď nie univerzitné). Ako sekretár Florentskej republiky bol poverovaný závažnými diplomatickými úlohami. Machiavelli patril k prvým teoretikom moderného štátu, najdôležitejšie názory vyslovil v diele *Vladár* (napísané r. 1513, vydané posmrtné r. 1532) a *Úvahy o prvej dekáde Tita Lívia*. Obe diela autori monografie podrobili dôkladnej analýze, interpretujú názory viacerých bádateľov. Ako príklad citujeme mienku historika Frederica Chabóda, ktorý hromadením superlatívov podčiarkuje rozpornosť Machiavelliho osobnosti, čo nám umožní pochopiť, prečo zotrúva dielo *Vladár* v popredí vedeckého záujmu bádateľov: „*Vladár patrí k najčítanejším a najdiskutovanejším, najvyzdvihovanejším a najzatracovanejším, najmilovanejším a najnenávidenejším dielom politickej literatúry všetkých čias*“ (s. 19).

Humanista Martin Rakovský pochádza z turčianskej obce Rakovo, jeho krajanovia sú ne neho právom dodnes hrdí: „*Martin Rakovský bol prvým slovenským humanistom, javí sa ako najväčšia osobnosť našej literatúry v XVI. stor. jednak pre prekvapujúcu pokrokovosť a pozornosť, ktorú venuje ľudu a vôbec spoločenským otázkam, jednak pre hlbšie pohľady teoretické*“ (wikipedia.org/wiki/Rakovo). Po nadobudnutí vzdelania v Nemecku a pôsobení v Čechách sa stal pisárom Uhorskej komory v Bratislave. Vo svojej tvorbe sa zameriava na vyššiu politiku, Svoje názory na usporiadanie a fungovanie štátu vyslovil v traktáte *O rozvrstvení obyvatelstva a příčinách prevratov v královstvách a impériách* (*Libellus de partibus rei publicae et causis mutationum regnorum imperiorumque*). Najvýznamnejšie Rakovského dielo *O svetskej vrchnosti* (*De magistratu politico*) vyšlo r. 1574 v Lipsku. Obe diela sú napísané v dokonalom elegickom distichu

a v latinčine, ktorá bola obligatónym jazykom vedeckej spisby. Citujeme názor bádateľskej dvojice: „*Filozofické a politologické pohľady na štátno-politické otázky robia z Rakovského osobnosť, veľkosťou porovnateľnú s Machiavellim. S istou spoločenskou modifikáciou môžu byť aktuálne i dnes a rovnako môžu pomôcť pochopiť politologické myslenie a porovnať ho s tým súčasným*“ (s. 42).

Autori monografie si vytýčili náročný cieľ. Na základe dôkladného štúdia najvýznamnejších prác vybraných humanistických vedcov, ale aj sekundárnej literatúry, zameranej na občiansko-politickú literatúru danej doby a konkrétnym osobnostiam, sa pokúsili: 1. charakterizovať politickú situáciu, názory na štát a spôsoby panovania v období humanizmu, 2. zostaviť literárny a občiansko-politický portrét zvolených autorov a sumarizovať ich názory, 3. komparatívnym spôsobom hľadať podobnosti, ale i odlišnosti v požiadavkách na panovníka (vladára) i na usporiadanie štátu, keďže ich názory sa formovali divergentne pod vplyvom rozdielnych podmienok na Apeninskom polostrove a v Uhorsku.

Pozitívne treba hodnotiť komparatívny prístup vo všetkých častiach monografie (mimočodom, jeden z autorov – Ivan Šuša – je absolventom doktorského štúdia programu literárnej komparatistiky a filológie v Brne – u profesora Iva Pospíšila), široké spektrum bádania, ako aj logické usporiadanie kapitol s cieľom sprístupniť čo najprehľadnejšie získané poznatky o zložitej problematike. Monografia je rozdelená do piatich kapitol, pričom v prvých dvoch porovnávajú autori spoločensko-politickú situáciu na Apeninskom polostrove, kde sa humanizmus zrodil, s pomermi na území dnešného Slovenska, kde sa humanistické idey šírili najmä zásluhou kráľa Mateja Korvína. V tejto časti práce autori prejavili dôkladnú znalosť problematiky, vychádzali zo štúdia relevantných talianskych i slovenských literárno-historických a politologických prameňov, pričom vlastné výsledky výskumov podopreli zaujímavými názormi viacerých bádateľov. Ťažisková, tretia kapitola prináša podrobnú analýzu ideových a tematických východísk pertraktovaných diel, jej výsledkom je, že obaja skúmaní autori zobrazovali štát v modernom chápaní, v parciálnych otázkach sa prejavujú isté zhody, vo fundamentálnej zložke však ide o „*navzájom nesúvisiace koncepcie vnímania politiky, štátu a vladára*“ (s. 86). Pozoruhodné sú názory skúmaných autorov na ideálne vlastnosti panovníka (vladára) – tento dôležitý aspekt výskumu uzatvára dvojica autorov nasledovne: „*Machiavelli i Rakovský považujú za „vzorového panovníka“ muža, ktorý je zbožný, udatný, čestný a ľudský, aj keď v prípade Machiavelliho... uvedené vlastnosti nemožno chápať jednoznačne v duchu jeho alibistickej politiky, že človek sa má obrátiť na tú stranu, kam vietor fúka*“ (s. 85). V duchu dobových predstáv ani jeden z autorov neuvažuje o panovníčke ženského rodu, krajinu môže podľa ich názoru spravovať len muž (s. 84).

Rakovský zdôrazňuje zbožnosť, štedrosť a láskavosť panovníka, hromadením superlatívov vyjadruje svoj obdiv a úctu k panovníkovi Maximiliánovi II, ktorého vo svojom venovaní v štýle doby tituluje ako najjasnejšieho a najmocnejšieho vladára. Z jeho myšlienok je i pre dnešného politika prítlačlivá politika strednej cesty, cit. „*Kráčaj prostrednou cestou, bo po nej prechádza právo, drž sa práva, nech stoje súmerne mištičky váh*“ (s. 70). Vo štvrtej kapitole autori monografie komparatívnym spôsobom sumarizujú názory významných humanistov na štát, obaja vychádzali z antických ideí Aristotela. Machiavelli podčiarkuje dôležitosť silného vojska, pričom vojenská zložka má nielen obrannú, ale aj útočnú úlohu, „...*teda i s cieľom dobytia iného štátu a prevzatia moci v ňom, a to aj radikálnymi a neetickými spôsobmi*“ (s. 84). Treba pripomenúť fakt, že Machiavelli bol vyznávačom neobmedzenej diktatúry a v istých prípadoch ospravedlňoval aj postupy Cesara Borgiu, ktorý bežne vládol pomocou podvodu a vraždy, zatiaľ čo Rakovský otvorene odsudzoval anarchiu a tyranu. Napokon v záverečnej, piatej kapitole pod názvom *Idey vybraných exponentov občiansko-*

politickej literatúry v súčasnosti predkladá autorská dvojica dôkazy o tom, že myšlienky pertraktovaných autorov nestratili aktuálnosť ani v neskorších obdobiach a v čiastočne modifikovanej podobe čerpajú z ich názorov aj mnohí dnešní politológovia. Autori monografie pripomínajú, že „... Machiavelliho radikalizmus a nemorálnosť v dnešnom svete nemajú miesto“. Na druhej strane podčiarkujú fakt, že „... politika strednej cesty, ktorú presadzoval Rakovský, je dnes prirodzenou politickou agendou viacerých demokratických strán a hnutí v Európe i na Slovensku“ (s. 90).

Autorská dvojica má zvládla výskumnú úlohu erudovane. K napísaniu monografie ich podnietil hlboký profesionálny záujem o problematiku, čo sa prejavilo na kvalite práce. Literárny vedec-komparatista Ivan Šuša sa zameral hlavne na analýzu ideovej, obsahovej a literárno-historickej zložky diel – (literárno-teoretická zložka nebola v centre jeho záujmu, zmienky o nej sú iba doplnujúcou, okrajovou zložkou). Talianska politologička Patrizia Prando, pôsobiaca na UMB (doktorka politických vied v odbore teória politiky), sledovala predovšetkým občiansko-politický aspekt diel i literárnych osobností, načrtla možnosti aktuálnej interpretácie pertraktovaných humanistických diel v dnešnej politickej situácii. Monografia môže poslúžiť ako študijný materiál pre poslucháčov humanitných fakúlt, ale iste zaujme aj tých, ktorých zaujímajú otázky sociálnej spravodlivosti a nie je im ľahostajná politická a ekonomická situácia vo svojej krajine.